

BRONNEN

- 1) Stadsarchief Gent, reeks 93, register Z, folio CXLVI ro. e.v.
- 2) Camere : benaming van dat gedeelte van een vuurwapen waarin de buskruitlading komt te liggen.
- 3) Cloot : andere benaming voor kogel.
- 4) Stadsarchief Gent, idem, folio CCII vo. e.v.
- 5) Frans De Potter, Gent..., deel 6, blz. 179.

BIBLIOGRAFIE

- Gent 1000 jaar Kunst en Cultuur, Gent 1975, deel 3, blz. 268-269 (met verdere verwijzingen naar andere bronnen).
 - Frans De Potter, Gent van den oudsten tijd tot heden, deel 6, blz. 169-192.
 - Gids voor Vlaanderen door J. van Overstraeten, herwerkt door J. Gerits, 1985, blz. 336.
 - Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen, 1976, deel 4 na, blz. 140-141.
 - Gentse merkwaardigheden door Karel Haerens, 1980, blz. 44-45.
 - Ghendtsche Tydinghen, 1986, nr. 1, blz. 28-29 - Inventaire Archéologique - fiche nr. 15.
 - Gids voor Oud Gent door Guido Deseyn, 1984, blz. 27-28.
-

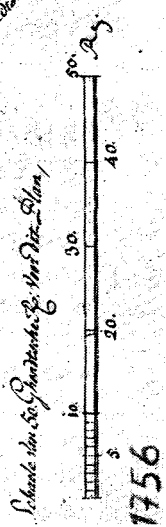
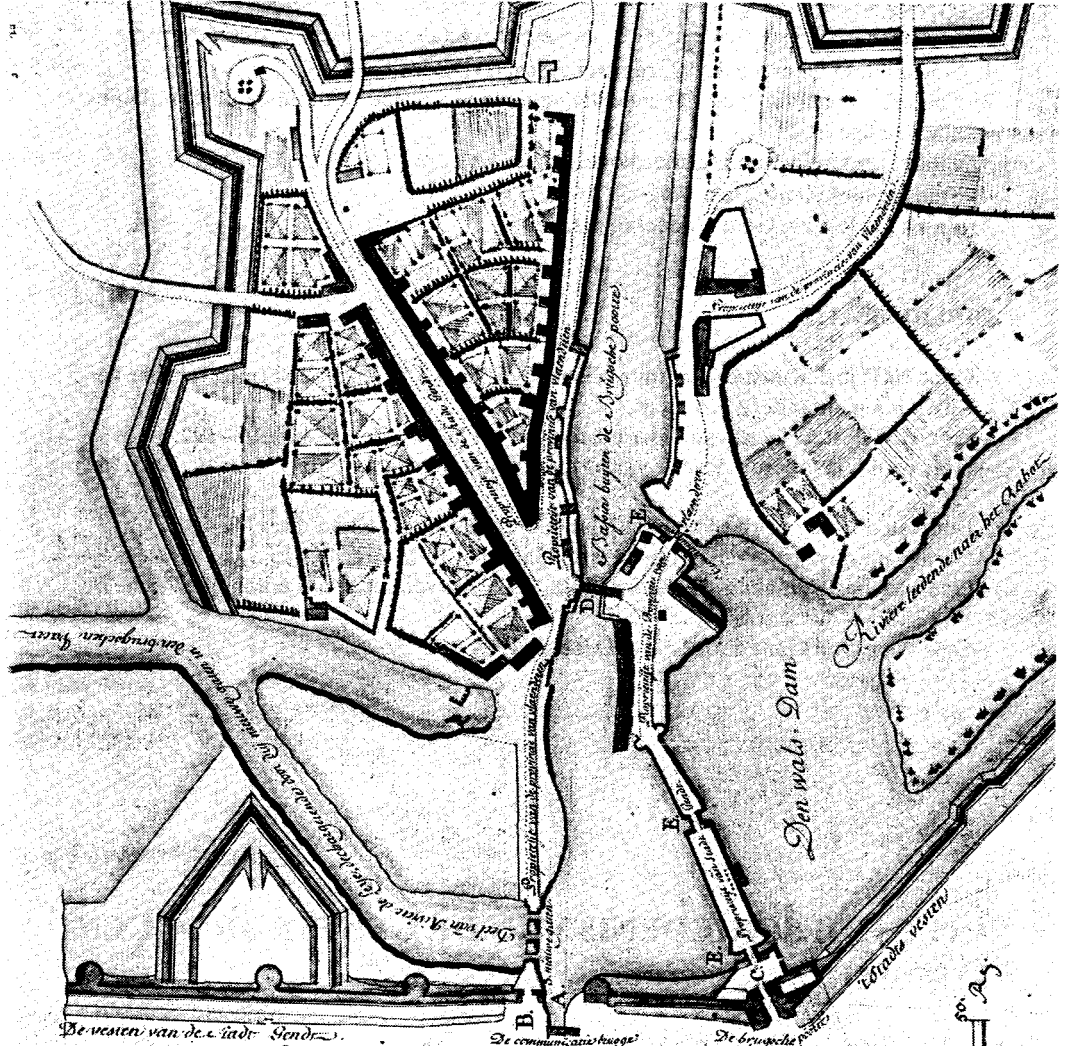
UIT DE GESCHIEDENIS VAN DE GENTSE BRUGGEN (Vervolg)

BRUGSE POORT

De twee bruggen aan de Brugse Poort ontstonden waarschijnlijk terzelfdertijd als de Brugse Poort zelf. Ik citeer J.J. Steyaert : "De Brugse Poort wordt zo genoemd omdat men door deze naar Brugge reist, maar heette eertijds de Walpoort of Brugse Walpoort en het gedeelte der Begijnenvest naast de poort werd Waldam. De Brugse poort werd eerst in de 13de eeuw gesticht, en in de jaren 1486 en 1581 herbouwd. Het jaarschrift 1637 in verheven letters op de stenen poort staande, wijst de tijd van haar laatste herbouwing aan, het daaronder uitgehouwen jaartal 1720 schijnt aan te tonen dat zij enige herstelling onderging. Het daarbij staande wachthuis met vier kolommen werd in 1812 gebouwd."

Explicatie.

Om beter te kunnen aangevoelt worden elc
 poortwagt van de provincie inde de stads
 so van de keyen, colbyde, wegen als andere
 werken, waar by dit plan verbeeld een deel
 der stads waeren, de communicatie, brugge
 van diese getenveeren met de Looer A.
 de nieuwe ende oude, e Brügge, poort, duub
 Looer B. or C., de groate draaijende brugge
 rechte over den groeten oppel ende nevens
 de e Brügge, keye, Looer D., benevens ber
 voor geborgte geentouwe met e sijnre acadie
 vestinge, soo ende gelijck alle de werken acue
 tijck aldair geentouwe sijn, ende, voorders als
 by het beselvelse plan te bevonden, doande ten
 repluse te benevens dat het manneverren van
 de schifshalcken van de sijnre nieuwe ende drij
 ende gaten, is laste vult Spanische, en eandere
 van haere waeren ende bonvels van diese in
 den e Brüggeken vaer; wietke drij gaten
 alhes oock e sijn aangezetken met de Looeren!
 E.

Plan van Malfeson, 1756.

De poort werd afgebroken onmiddellijk na de afschaffing van het octrooi in 1860. De twee bruggen echter deden nog dienst tot 1892, in dat jaarverslag van de stad Gent lezen we : “Het ontwerp van 6 september 1892 bestaat uit de afschaffing der draaiende en der vastliggende brug der Noordstraat en het behoud van de rivierarm die op de Noordkaai eindigt alsook de recht-trekking van de vernauwing der Noordstraat. Inderdaad een jaar later lezen we terug in het jaarverslag : “Als gevolg van het aanvullen van de Waldam en zijn twee armen, werden de twee bruggen der Noordstraat afgeschaft. Voor de eerste vaste brug in steen heeft men zich tevreden gesteld met het slopen van het gewelf, terwijl voor de tweede, die een ijzeren draaibrug was, gemaakt door de stad in 1860, verkocht is voor de som van 800 fr, met de opdracht ze op te heffen, te vervoeren en het stenen metselwerk te slopen tot 1,5 m onder het niveau der straat. Het verdwijnen dezer bruggen, die een ernstig beletsel waren voor de zo drukke doortocht op die plaats heeft den toestand reeds merkkelijk verbeterd.”

In de gazette van Gent verschenen verschillende berichten over de opvulling van de Waldam :

17 mei 1893

“Eene bijzondere melding verdient de Waldam welke men stillekens aan opvult : Ten gevolge van den aanvoer van aarde, steenblokken enz. is het slijk opeengedrongen en heeft zich temidden in twee hoopen omhoog geschoten. Die hoopen drogen nu uit, en scheuren en barsten langs alle kanten en verspreiden eenen reuk veel erger dan den gekenden geur der Houtlei ! Zou de opvulling niet kunnen bespoedigd worden ?”

21 augustus 1893

“Openbare werken te Gent

De Waldam aan de Brugse poort is bijna geheel opgevuld. De draaiende brug is weggenomen en het publiek gaat over het opge vulde water. De eerste onroerende goederen zijn aangekocht.”

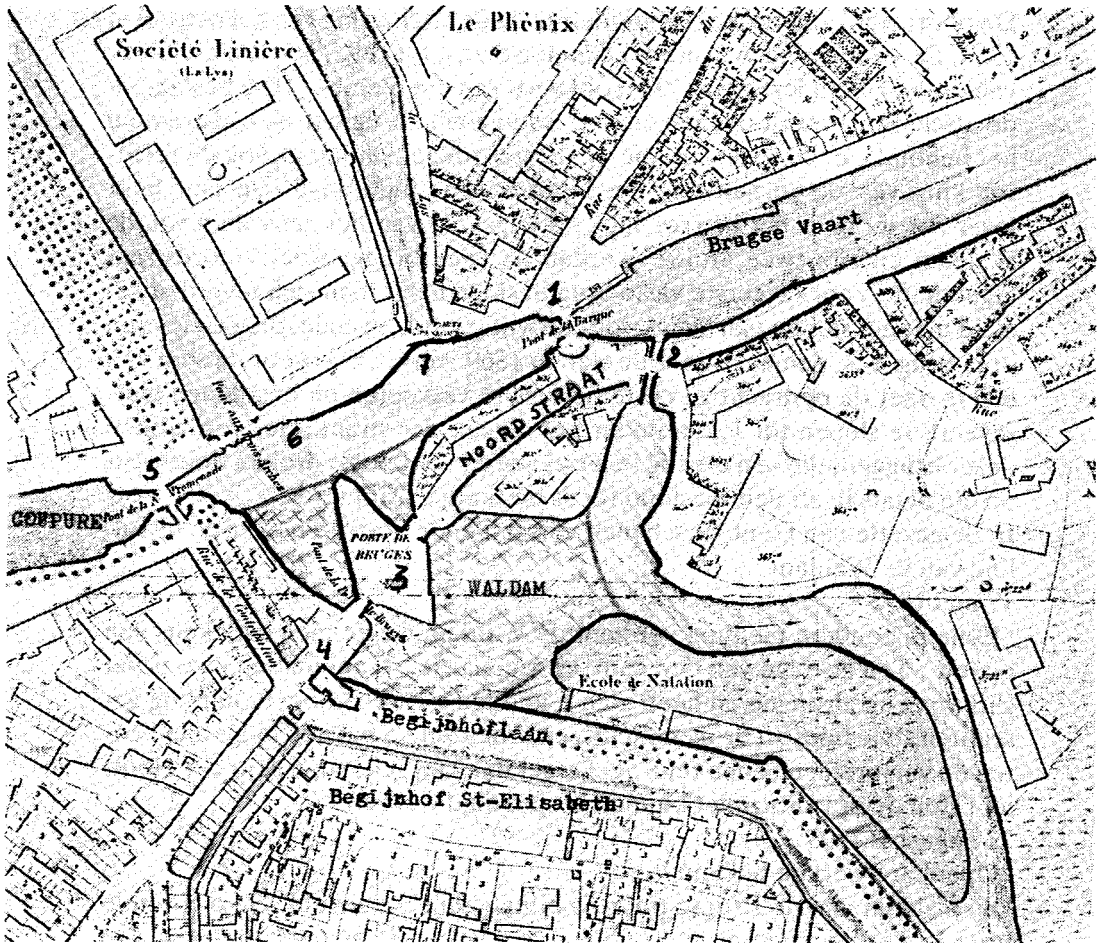
Tussen 1860 en 1870 was er reeds een gedeelte van de Waldam opgevuld nl. dit deel waar een zwemschool staat aangeduid op het kadastraal plan van Gérard, van 1855. Deze school, opgericht door Chaubet in 1849, verdween in 1860.

Op het eerste plan zien we wat er nog rest van de Waldam na 1893.

Dat deel werd pas gedempt in 1948 (zie de Smetbrug).

Het plan van 1756, getekend door architect Malfeson, geeft ons een idee hoe de omgeving van de Brugse poort er uitzag in die tijd, het is waarschijnlijk geen exacte weergave van de werkelijke toestand.

Van de verdwenen bruggen der Brugse poort bestaan niet zo veel gegevens. We weten wel dat ze in de loop der tijden verschillende benamingen kregen. Vanaf 1249 was er reeds sprake van de Waalbrug nl. de brug op de Waal of tegen de Waal die er afgedamd was om de brug aan te leggen, vandaar Wa(a)ldam. De bruggen werden regelmatig hersteld of vernieuwd : in

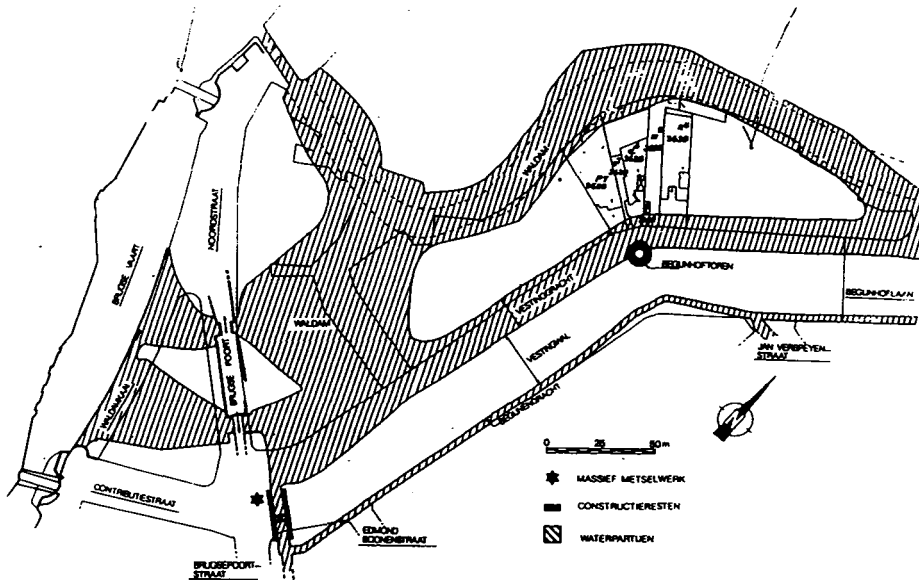

De Waldam en omgeving Brugse poort, omstreeks 1855 (kadastraal plan) opeenvolgende opvullingen : /// = 1860. XXX = 1892. \\\ = 1948.

1. Bargiebrug. 2. Aardewegbrug. 3. Brugse Poortbruggen. 4. Brugse Poort. 5. Contributiebrug. 6. Drie Gatenbrug. 7. Twee Gatenbrug.

1325, in 1835 (op het plan stond : brug binnen de Brugse poort) en in 1858 toen ze werd vernieuwd en vernoemd als de Léopoldsbrug (?) Van de twee laatste vernieuwingen bestaan er nog plannen welke bewaard worden in het stadsarchief, ook een, in het Frans geschreven brief van maar liefst 11 blz., uit 1854, waarin gepleit wordt voor het nieuwe systeem van de Pauwbrug. Kort samengevat komt het hierop neer :

De vernieuwing van de Brugsepoortbrug werd besloten in gemeenteraadzitting van 21-2 en 3-3-1854, na al de voor- en nadelen van de nieuwe De Pauwbrug vergeleken te hebben met de oude systemen :

Projectie van de bij werken ontdekte constructieresten en verdwenen waterpartijen aan de Begijnhoflaan, ten opzichte van de huidige stadsplattegrond.

Vroeger

enkele rijweg (zonder voetpad)
gewicht te draaien deel : 50.000 kg
kracht nodig voor het draaien 24 tot 29 kg

Nodige tijd : 48 sec.

Prijs voor vernieuwing in hout :

a met enkele rijweg : 8.000 fr

b met dubbel spoor 20.000 fr

grote onderhoudskosten

Systeem De Pauw

dubbele rijwegbreedte
in metaal slechts 29.000 kg
21 tot 25 kg

43 sec.

vernieuwing in metaal :

23.000 fr

weinig onderhoudskosten

Het besluit was : het systeem van De Pauwbrug brengt merkwaardige perfectie's naar voor, twee jaar van proeven heeft ons toegelaten van er over te oordelen, dus :

De brug van de Brugse poort zal vervangen worden door een brug in ijzer naar het systeem van de De Pauwbrug.

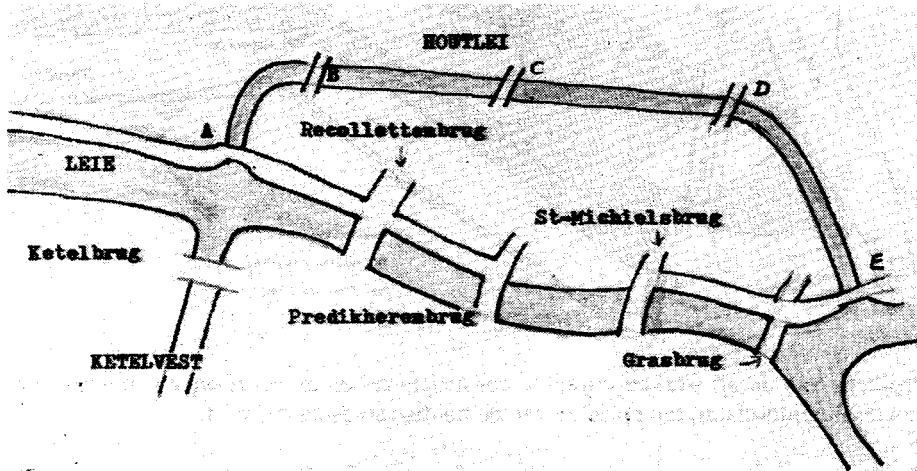
Deze brug zal met twee sporen zijn voor koetsen en met voetpaden.

In het bekende Atlas Ghoetghebuer vinden we ook verschillende tekeningen van de omgeving en het uitzicht van de Brugse poort.

DE HOUTLEI

De naam Houtlei dateert pas van de 16de eeuw, toen de schepen er hout

losten en stapelden langsheen de kaaien. Het was een gracht welke gegraven werd in ongeveer dezelfde periode als de Ketelvest, de Leertouwergracht en de Ottogracht, nl. tussen 1100 en 1200. De gracht begon in het verlengde van de Ketelvest (rechtover het huidige gerechtshof) en eindigde in de Lieve halfweg de Jan Breydelstraat, alzo de St-Michielswijk omsluitend als verdedigingsgordel (zie plan).

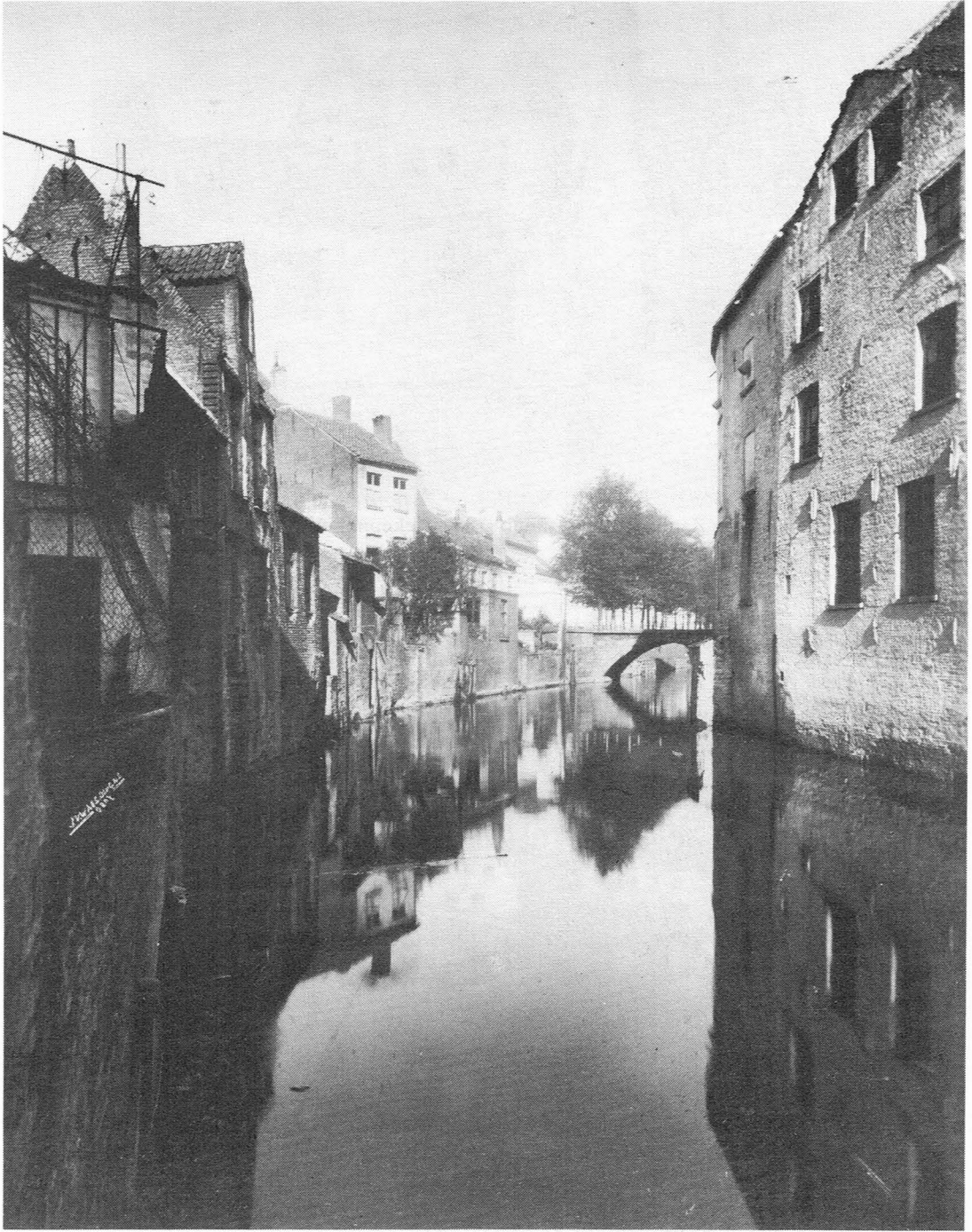

Wat later bouwde men aan de binnenzijde van de Houtlei een stevige omwallingsmuur, beheerst door een aantal torens en door vier versterkte poorten : de Torrepoort aan de Poel, de Posteernepoort aan de gelijknamige straat, de Zandpoort aan de Zandpoortstraat en tenslotte het Wijkhuis aan de huidige Recollettenlei. Aan elk van die poorten bevond zich een brug.

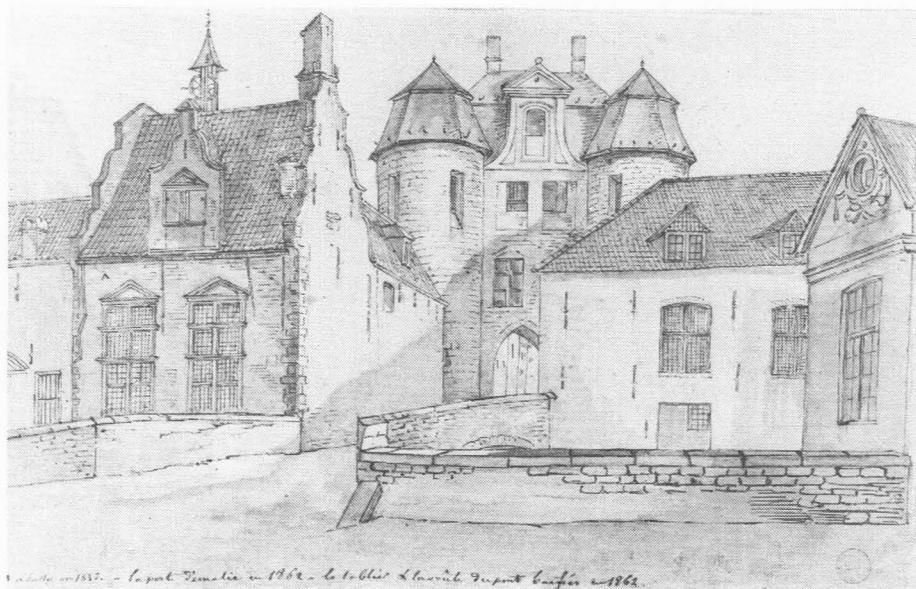
A. DE OORDEELBRUG

Deze bevond zich aan het begin van de Houtlei, rechtover het Kuipgat en het Wijkhuis, de weg die er over liep was de Ajuinlei (van Recollettenlei tot Lindenlei). Volgens J.J. Steyaert had ze die naam gekregen omdat daar eertijds, naast de brug, het laatste oordeel geschilderd was op een huisgevel. Volgens de heer Van Wesemael echter (in G.T. 1975) was het de naam van het uithangbord van een herberg welke tegenover het Kuipgat gelegen, de naam aan de brug verleende.

Vroeger heette de brug "Kuipbrug", naar het nabijgelegen Kuipgat. Zij werd reeds vernoemd in 1306, ze was in hout. In 1558, toen men de kaai van aan de Recollettenbrug tot daar maakte, werd de brug in steen gebouwd. In 1806 werd deze laatste vervangen door een houten draaibrug welke in 1840 hersteld werd. In 1868-1869 werd de Oordeelbrug nogmaals vernieuwd : "Deze brug die draaide en maar één pad had, is vervangen door een vaste brug in ijzer en metselwerk, met dubbele weg (5,5 m rijweg en 2 voetpaden

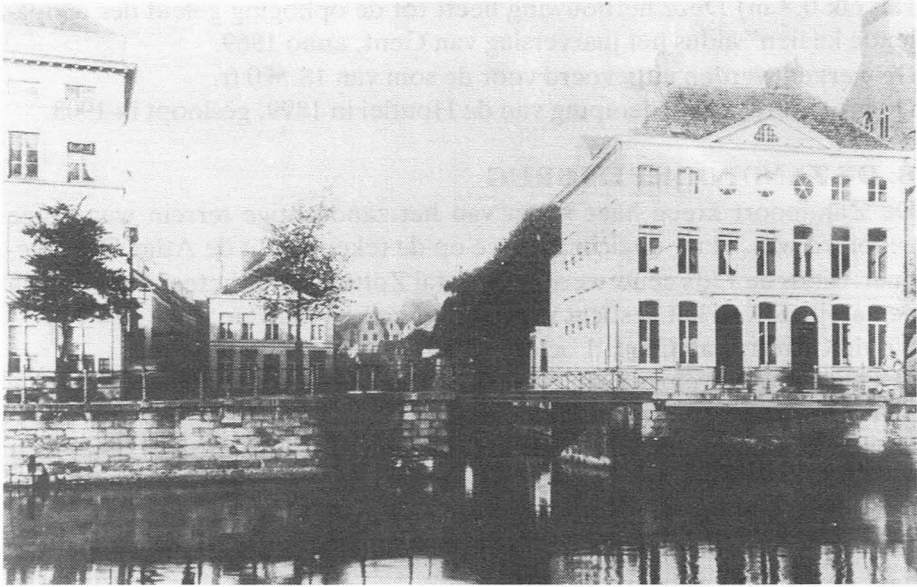
De Houtlei en de Zottepoortbrug.

De Zandpoort en Zandpoortbrug anno 1860 (tekening uit Atlas Goetghebuer, S.A.G.).

De Houtlei met op de achtergrond de Turrebrug (foto Pieters).

Oude Houtlei. Torrebrug.

Verdeelbrug tussen 1869-1899.

van elk 0,8 m) Deze herbouwing heeft tot de ophoging geleid der aanpalende kaaien” aldus het jaarverslag van Gent, anno 1869.

De werken werden uitgevoerd voor de som van 18.570 fr.

De brug werd, na de demping van de Houtlei in 1899, gesloopt in 1903.

B. DE ZANDPOORT EN BRUG

De Zandpoort kreeg haar naam van het zandachtige terrein waarop ze gebouwd was. Haar uitzicht zien we op de tekening uit de Atlas Goetgebuer. Sinds de 17de eeuw werd ze meestal Zottepoort geheten, omwille van de nabijheid van het gesticht voor geesteszieke vrouwen.

Uit de Gazette van Gent, 1 oktober 1908

“Het oude Vrouwezothuis, gevestigd op den hoek der Oude Houtlei en de Korte Violettenstraat, wordt afgebroken.

De eerste gebouwen waren afhankelijkheden van de Zandpoort, later naar het gesticht Zottepoort genoemd. Het allereerste gasthuis voor krankzinnigen bestond op den hoek van den Ram en van de Burchtstraat, het werd in 1605 door het magistraat van Gent afgeschaft en dan werden de zinlozen naar de Zandpoort overgebracht.

Eerst bediend door de Grauwe Zusters. In 1808 kwamen de Zusters van Liefde in het gesticht, dat in 1842 vergroot werd door aankoop van een huis in de Bestormestraat.”

De poort viel onder de slopershamer in 1862.

De brug, vermeld in 1323, was in steen in 1518. Ze werd vernieuwd in 1730 en in 1862. In haar dossier is alleen het volgend bericht terug te vinden : “Het college van Burgemeester en Schepenen, brengt ter kennis van het publiek, dat, voor de uitvoering van de verlagingswerken der Zottebrug, de doortogt over deze brug, te rekenen van den woensdag 20 dezer maand, gedurende 20 dagen zal belet zijn.” (19 augustus 1862)

C. DE POSTEERNEPOORT EN BRUG

Dit was de merkwaardigste poort, ze zou haar naam te danken hebben aan de bijzondere constructie : een posteerne was een geheime poort met ophaalbrug in een versterkte stadsmuur, gebouwd onder de poort die voor de belegeraars zichtbaar was. Men noemde ze ook de Bestormbrug.

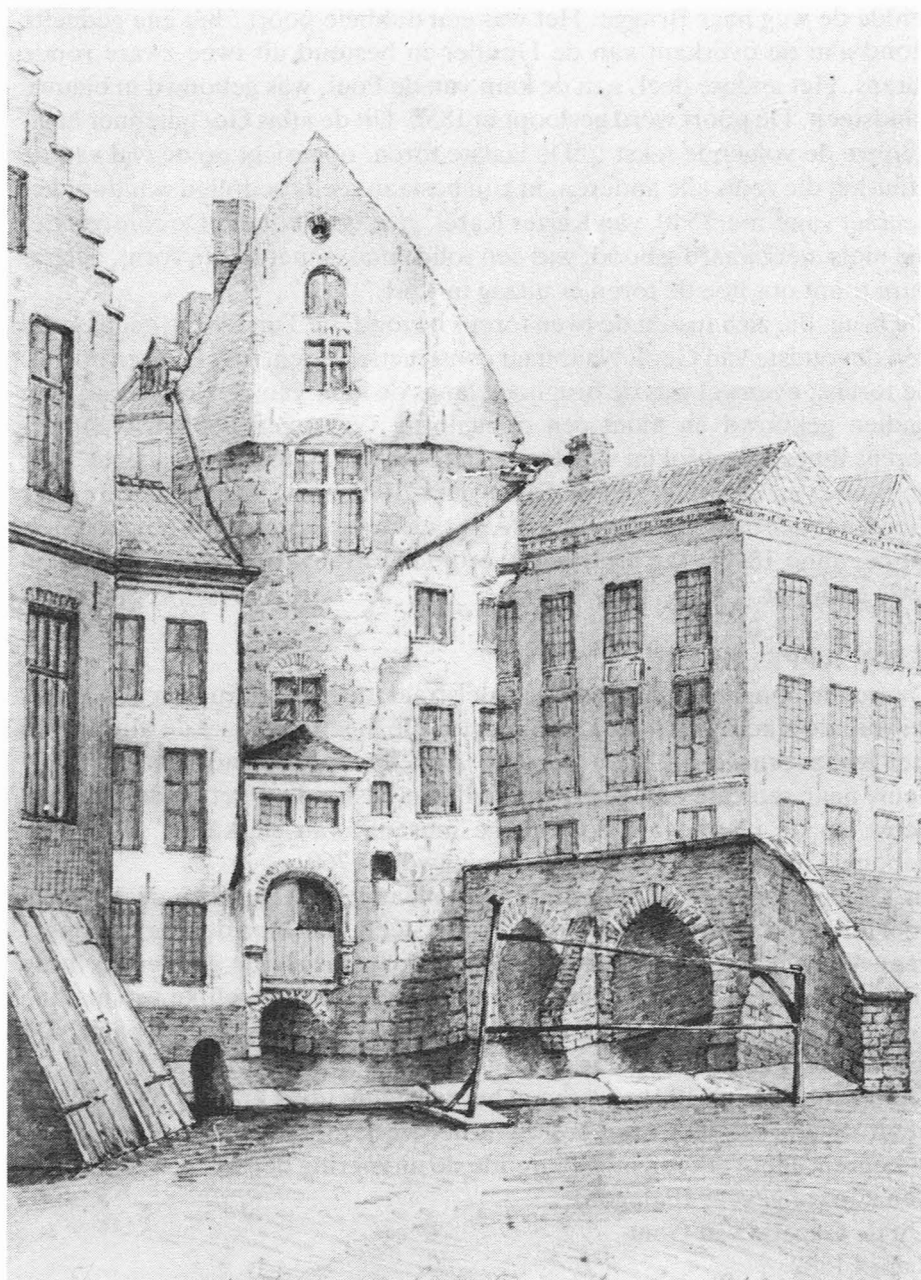
De Paters Jezuïeten lieten in 1843 de poort en een stuk van de vestingsmuur slopen voor het bouwen van de linker zijbeuk van de, nu nog bestaande, kerk in de Posteernestraat.

De houten ophaalbrug van 1327, werd in 1516 hermaakt in steen.

De laatste maal werd ze hermeteld in 1865. Ze was toen 12,5 m lang en 3,5 m breed. Ze werd afgebroken in 1899.

D. DE TORREPOORT EN BRUG

Deze poort was de voornaamste der vier poorten. Langs hier immers

Tekening uit het Atlas Goetghebuer van de Turrepoort (S.A.G.).

leidde de weg naar Brugge. Het was een dubbele poort : het ene gedeelte stond aan de overkant van de Houtlei en bestond uit twee zware ronde torens. Het andere deel, aan de kant van de Poel, was gebouwd in blauwe zandsteen. De poort werd gesloopt in 1852. Uit de atlas Goetghebuer haalden we de volgende tekst : “De laatste toren, opgericht op de wal van de Houtlei, die zoals alle anderen, in zijn bestaan reeds bedreigd was door het decreet van 5 mei 1540, van Keizer Karel, gaat verdwijnen. De constructie, die niets merkwaardig bood, was een solide massa met ronde vorm, de gravure toont ons hoe de toren er uitzag in 1841.”

De brug, die zich tussen de twee torens bevond, de Turre-brug genoemd is één der oudste van Gent. Naar haar constructie gezien, lijkt zij even oud als de torens; evenwel was de brugboog langs de kant van de Hoogstraat lang nadien gebouwd en moet een ophaalbrug vervangen hebben. Eén der torens moest afgebroken worden in 1561 om het materiaal te bezigen voor de bouw van een sluis aan de Sassevaart.” Deze tekst werd door de heer Goetghebuer overgenomen uit : “Messenger des sciences historiques de Belgique, anno 1843”. De brug werd verbreed in 1865, hersteld in 1882 en in 1903 gesloopt.

E. DE APPELBRUG

De stenen boogbrug, in de Jan Breydelstraat, de laatste brug over de Houtlei voor de gracht zich in de Lieve vermengde, heette vroeger de Minnebrug (ter Minnebrugge-1322) en werd de Appelbrug genoemd vanaf de 16de eeuw naar een café “De gulden appel” dat bestond op het einde der 15de eeuw op de plaats van het huidige museum van sierkunst, dit laatste gebouwd in 1754. De brug werd vernieuwd in 1760.

In 1869 plaatste men een vaste brug in plaatijzer. Aangezien deze laatste veel minder dik was dan de vorige brug in steen, kon men de weg met ongeveer 40 cm verlagen, zodat de boog (ook wel ezelsrug genoemd) in de rijweg verdween. Terzelfdertijd verdween ook de plaatselijke vernauwing van de straat, door het afbreken van een vooruitspringend pand. De nieuwe brug kostte 12.848 fr.

Op dinsdag 23 juli 1901 verscheen het volgende in de krant : “Het college heeft de afbraak dier brug besloten, het werk moet binnen eenige dagen gebeuren. Het verkeer zal gedurende de uitvoering der werken onderbroken zijn (ongeveer 10 dagen).

Uit de Gazette van Gent

7 april 1882

“De werken aan de Torrebrug gaan snel voort. Men heeft reeds den middenmuur tot op den grond afgebroken. Als wij zeggen tot op den grond bedoelen wij den vloer, want er was eertijds eene sluis, men is op dit oogenblik bezig met de overgroote arduinsteenen, welke dien vloer uitmaken met water te wasschen, daar men, naar den vorm te oordelen, meent dat

het oude grafzerken zijn. Ook trekt men met eene kraan de oude balken uit den grond. Zonderling genoeg, met elken balk haalt men eene groote hoeveelheid eierschelpen uit, nog goed bewaard. Het ei was bij onze voorouders het zinnebeeld van leven en duurzaamheid en daarom metselden zij dikwijls eieren in de grondslagen hunnen woningen. Ditzelfde zinnebeeld heeft aanleiding gegeven tot Paaseieren.”

9 mei 1882

“De werklieden welke aan het heropbouwen der Torenbrug bezig zijn, hebben eenen grafsteen ontdekt van de 15de eeuw.”

30 juli 1882

“De Torenbrug, geheel herbouwd, is gisteren zowel voor rijtuigen als voetgangers begankelijk gesteld.”

8 juli 1882

“Gisteren namiddag, tussen 5 en 6 ure, heeft men de sterkte der nieuwe Torenbrug beproefd. Een wagen, bespannen met acht paarden en geladen met ijzeren staven, met een gewicht van 20.000 kg, is er over gereden. De brug heeft de proef goed doorstaan.”

Tot op heden (1982) werd de opening tussen de huizen, langswaar de Houtlei in de Lieve uitmondde, niet bebouwd. Vanop die plek heeft men dan ook een uitzonderlijk zicht op de achterzijde van het Vleeshuis.

M. LABYN
(’t Vervolgt)